

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 4-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov

Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov

Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD., dots. P.Lutfullayev, PhD., dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

Nashr sanasi: 30.08.2026

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi **Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi** asosida chop etiladi. Jurnal **Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan.** UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

RAQAMLI MEDIA FAOLIYATNING BO'LAJAK PEDAGOGLAR MEDIA-KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI

Davletova Xosiyat Sapavoy qizi

Urganch davlat pedagogika institute Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

E-mail: davletovaxosiyat907@gmail.com

Orcid: 0009-0004-2577-7606

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak pedagoglarning media-kompetentligini rivojlantirish jarayonida raqamli media faoliyatning didaktik imkoniyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Raqamli ta'lim muhitida pedagogik faoliyatning mazmuni o'zgarib borishi natijasida bo'lajak pedagoglardan nafaqat raqamli vositalardan foydalanish, balki media-axborotni izlash, saralash, tahlil qilish, baholash, qayta ishlash, yaratish va pedagogik maqsadda samarali qo'llash ko'nikmalariga ega bo'lish talab etilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, maqolada raqamli media faoliyat tushunchasining mazmuni aniqlashtirilib, uning axborot-kognitiv, tanqidiy-tahliliy, kommunikativ, kreativ va refleksiv faoliyat bilan aloqador jihatlari asoslangan. Raqamli media faoliyatning interaktivlik, individuallashtirish, vizuallashtirish, hamkorlik, tezkor fikr-mulohaza va mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlash kabi didaktik imkoniyatlari tizimlashtirilgan. Shuningdek, raqamli media faoliyatni maqsadli tashkil etish orqali bo'lajak pedagoglarda media-kompetentlikning tarkibiy komponentlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan metodik yondashuvlar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: bo'lajak pedagog, media-kompetentlik, raqamli media, raqamli media faoliyat, raqamli ta'lim muhiti, media-axborot, didaktik imkoniyat, media savodxonlik, raqamli kompetensiya, pedagogik faoliyat.

ВАЖНОСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЦИФРОВЫХ МЕДИА В РАЗВИТИИ МЕДИАКОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация. В статье теоретически обоснованы дидактические возможности цифровой медиадеятельности в развитии медиакомпетентности будущих педагогов. Рассматривается содержание цифровой медиадеятельности и ее роль в формировании информационно-когнитивных, критико-аналитических, коммуникативных, творческих и рефлексивных компонентов медиакомпетентности. Систематизированы такие дидактические возможности цифровой медиадеятельности, как интерактивность, индивидуализация, визуализация, сотрудничество, оперативная обратная связь и поддержка самостоятельного обучения. Обоснована необходимость целенаправленной организации цифровой медиадеятельности в профессиональной подготовке будущих педагогов.

Ключевые слова: будущий педагог, медиакомпетентность, цифровая медиа, цифровая медиадеятельность, цифровая образовательная среда, медиаинформация, дидактические возможности, медиаграмотность, цифровая компетентность.

THE IMPORTANCE OF DIGITAL MEDIA ACTIVITIES IN DEVELOPING FUTURE TEACHERS' MEDIA COMPETENCE

Abstract. This article theoretically examines the didactic opportunities of digital media activity in developing the media competence of future teachers. The study clarifies the content of digital media activity and substantiates its role in developing the information-cognitive, critical-analytical, communicative, creative, and reflective components of media competence. The didactic opportunities of digital media activity, including interactivity, individualization, visualization, collaboration, immediate feedback, and support for independent learning, are systematized. The article emphasizes the importance of purposeful organization of digital media activity in the professional training of future teachers.

Keywords: future teacher, media competence, digital media, digital media activity, digital learning environment, media information, didactic opportunities, media literacy, digital competence.

KIRISH

Bugungi ta'lim jarayonida axborotning hajmi va tarqalish tezligining ortishi pedagog shaxsiga qo'yiladigan kasbiy talablarning mazmunini sezilarli darajada o'zgartirmoqda. Zamonaviy pedagog faqat tayyor bilimlarni o'quvchiga yetkazuvchi subyekt sifatida emas, balki turli media manbalaridan zarur axborotni topuvchi, uning ishonchliligini baholovchi, mazmunini pedagogik maqsadga muvofiq qayta ishlovchi hamda raqamli media mahsulotlarini yaratuvchi faol subyekt sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu sababli bo'lajak pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida media-kompetentlikni rivojlantirish masalasi alohida pedagogik ahamiyat kasb etmoqda[4;5].

Media-kompetentlikning shakllanishi faqat nazariy bilimlarni egallash bilan chegaralanmaydi. Talaba turli media muhitlarida amaliy faoliyat olib borishi, axborotni izlash va tanlash, media xabarlarining mazmunini tahlil qilish, manipulyativ yoki ishonchsiz axborotni aniqlash, raqamli kontent yaratish, o'z fikrini media vositalari orqali ifodalash va yaratilgan mahsulotni baholash jarayonlarida muntazam ishtirok etishi zarur. Demak, media-kompetentlikni rivojlantirishning samaradorligi bevosita bo'lajak pedagogning raqamli media faoliyatiga jalb etilish darajasi bilan bog'liq[2;4].

Mazkur nuqtayi nazardan, raqamli media faoliyatni ta'lim jarayonining oddiy texnik vositasi sifatida talqin qilish yetarli emas. U bo'lajak pedagogning bilish, muloqot, ijodkorlik, hamkorlik va refleksiya jarayonlarini birlashtiruvchi didaktik faoliyat mexanizmi sifatida qaralishi lozim. Aynan mana shu jihat raqamli media faoliyatning didaktik imkoniyatlarini maxsus tadqiq etishni taqozo etadi[1;3].

METODOLOGIYA

Raqamli media faoliyatning didaktik imkoniyatlari, avvalo, ta'lim mazmunini turli formatlarda o'zlashtirish, o'quv materiallarini vizual va interaktiv shaklda taqdim etish, individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirish, talabalar o'rtasida hamkorlikni tashkil etish hamda o'quv faoliyati natijalariga tezkor fikr-mulohaza berish imkoniyatlarida namoyon bo'ladi. Biroq mazkur imkoniyatlarning o'zi avtomatik ravishda media-kompetentlikni rivojlantirmaydi. Asosiy masala - raqamli media faoliyatni aniq pedagogik maqsad, topshiriq va kutilayotgan kompetensiya bilan bog'lab tashkil etishdir[1;2;6].

Shu jihatdan, raqamli media faoliyatni tashkil etishda "texnologiyadan foydalanish" va "texnologiya orqali kompetensiyani rivojlantirish" o'rtasidagi farqni ajratish muhim. Masalan, talabaning videoni shunchaki tomosha qilishi raqamli media faoliyatning minimal ko'rinishi bo'lsa, videodagi axborot manbalarini aniqlash, ularning ishonchligini tahlil qilish, turli pozitsiyalarni taqqoslash va natijada o'zining qisqa media mahsulotini yaratishi yuqori darajadagi faoliyatni ifodalaydi. Ikkinchi holatda talaba passiv axborot iste'molchisi emas, balki media mazmunini tahlil qiluvchi va yaratuvchi subyektga aylanadi.

Shuning uchun mazkur tadqiqotning asosiy e'tibori raqamli vositalarning o'ziga emas, balki ulardan foydalanish jarayonida yuzaga keladigan raqamli media faoliyatning didaktik mazmuni va uning media-kompetentlik komponentlarini rivojlantirish imkoniyatlariga qaratiladi. Raqamli media faoliyatning muhim didaktik imkoniyatlaridan biri uning **interaktivlik xususiyati** bilan bog'liq. Interaktiv raqamli

muhit talabaning o'quv materiali bilan bevosita ishlashini, savol-javob, muhokama, izlanish va amaliy topshiriqlarni bajarishini ta'minlaydi. Masalan, raqamli ta'lim platformalarida media materialni ko'rish bilan bir qatorda unga munosabat bildirish, muammoli savollarga javob berish, boshqa talabalar fikrini tahlil qilish va o'z nuqtayi nazarini asoslash imkoniyati mavjud[1;6].

Bunday jarayonda kommunikativ faoliyat bilan bir qatorda tanqidiy fikrlash ham rivojlanadi. Chunki talaba raqamli muhitdagi har qanday axborotni bevosita qabul qilish o'rniga uning mazmuni, maqsadi va ishonchliligiga nisbatan o'z munosabatini shakllantiradi.

Raqamli media faoliyatning yana bir muhim didaktik imkoniyati **axborotni tanlash va baholash faoliyatini kuchaytirish**dan iborat. Bugungi raqamli makonda axborotning ko'pligi uning ishonchliligini avtomatik ravishda anglatmaydi. Aksincha, turli xil noto'g'ri, biryoqlama, manipulyativ yoki kontekstdan uzilgan axborotlarning mavjudligi bo'lajak pedagogdan media xabarlarini tanqidiy tahlil qilishni talab qiladi[4;5].

Shu sababli ta'lim jarayonida talabaga bir nechta media manbalarini taqdim etish, ularning muallifi, maqsadi, dalillari va auditoriyasini aniqlash, o'zaro farqlarini tahlil qilishga yo'naltirilgan topshiriqlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Mazkur faoliyat natijasida talabaning media-axborotni tanlash, uning ishonchliligini aniqlash va asoslangan xulosa chiqarish qobiliyati rivojlanadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Media-kompetentlikni rivojlantirishda raqamli media faoliyatning **vizuallashtirish imkoniyati** ham alohida ahamiyatga ega. Raqamli media vositalari orqali murakkab nazariy tushunchalarni grafik, infografika, animatsiya, video, diagramma va boshqa vizual shakllarda ifodalash mumkin. Bunda vizuallashtirish faqat ta'lim materialini tushunarli qilish vositasi bo'lib qolmasdan, talabaning o'z fikrini media shaklida ifodalash kompetensiyasini ham rivojlantiradi. Masalan, bo'lajak pedagogga

muayyan pedagogik muammo bo'yicha infografika yoki qisqa videodars yaratish topshirig'ining berilishi undan axborotni izlash va saralash bilan bir qatorda mazmunni tizimlashtirish, vizual yechim tanlash va auditoriyaga mos media mahsulot yaratishni talab qiladi[1;4].

Raqamli media faoliyatning **kreativ imkoniyati** bo'lajak pedagoglarning media-kompetentligini rivojlantirishda alohida o'rin tutadi. Media muhitida tayyor kontentdan foydalanish bilan bir qatorda yangi media mahsulot yaratish faoliyati ham muhimdir. Raqamli taqdimot, videodars, podkast, infografika, elektron o'quv material, qisqa ta'limiy video yoki interaktiv topshiriq yaratish jarayonida talaba mavjud axborotni oddiy takrorlamaydi, balki uni pedagogik maqsadga mos ravishda qayta tashkil etadi. Bu esa ijodiy fikrlash, muammoni noodatiy usulda hal qilish, mazmun va shakl o'rtasidagi muvofiqlikni ta'minlash kabi sifatlarning rivojlanishiga olib keladi.

Raqamli media faoliyatning didaktik imkoniyatlari **hamkorlikdagi faoliyatni tashkil etish** orqali ham kengayadi. Bo'lajak pedagoglarni kichik guruhlariga ajratib, muayyan media mahsulotni hamkorlikda ishlab chiqishga yo'naltirish ularning o'zaro fikr almashishi, vazifalarni taqsimlashi, qarorlarni kelishib qabul qilishi va umumiy natija uchun mas'uliyatni his qilishiga sharoit yaratadi. Ayniqsa, raqamli loyiha faoliyati jarayonida har bir ishtirokchining muayyan vazifani bajarishi talab qilinadi. Kimdir axborot izlaydi, boshqasi media materialni tahlil qiladi, yana biri vizual dizaynni ishlab chiqadi, boshqa ishtirokchi esa tayyor mahsulotni taqdim etadi. Shu tariqa raqamli media faoliyat individual va jamoaviy kompetensiyalarni birlashtiruvchi pedagogik vositaga aylanadi.

Raqamli media faoliyatning yana bir muhim jihat **individual ta'lim imkoniyatlarini kengaytirishi** bilan belgilanadi. Talaba raqamli resurslardan o'zining bilim darajasi, qiziqishi va o'rganish sur'atiga mos ravishda foydalanishi mumkin. Bir xil materialni turli formatlarda - matn, audio, video yoki vizual material ko'rinishida o'zlashtirish imkoniyati ta'lim jarayonini individuallashtirishga yordam beradi. Biroq bu

imkoniyatdan samarali foydalanish uchun talabaga shunchaki ko'plab raqamli resurslarni taqdim etish yetarli emas. Resurslarni tanlash mezonlari, ulardan foydalanish ketma-ketligi va mustaqil faoliyat natijasini baholash mexanizmlari ham ishlab chiqilishi lozim.

Media-kompetentlikni rivojlantirishda **refleksiv faoliyat** ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bo'lajak pedagog raqamli media mahsulot yaratgandan yoki media axborotni tahlil qilgandan so'ng o'z faoliyatini baholashi, yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlashi va keyingi faoliyatini takomillashtirish yo'llarini belgilashi kerak. Shu ma'noda raqamli portfolio, o'z-o'zini baholash, ekspert baholash, elektron refleksiya kundaliklari va raqamli loyiha natijalarini tahlil qilish vositalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Refleksiv yondashuv talabaning "raqamli vositadan foydalana oldimmi?" degan savoldan "men undan pedagogik maqsadga qanchalik samarali foydalandim?" degan yuqori darajadagi savolga o'tishini ta'minlaydi[2;6].

Shuningdek, raqamli media faoliyat bo'lajak pedagoglarda **media-kommunikativ kompetensiyani** rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Raqamli kommunikatsiya sharoitida fikrni qisqa, aniq va auditoriyaga mos shaklda ifodalash, vizual va matnli axborotni uyg'unlashtirish, onlayn muloqot madaniyatiga rioya qilish hamda turli kommunikativ vaziyatlarda mos media vositasini tanlash muhim kasbiy ko'nikmaga aylanmoqda. Shu sababli ta'lim jarayonida forum, videokonferensiya, elektron munozara, onlayn loyiha himoyasi va media taqdimot kabi faoliyat shakllaridan foydalanish bo'lajak pedagogning kommunikativ imkoniyatlarini kengaytiradi.

Raqamli media faoliyatning didaktik imkoniyatlarini samarali ro'yobga chiqarishda **faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv** alohida metodologik ahamiyatga ega. Bunda talaba raqamli vositalarning oddiy foydalanuvchisi sifatida emas, balki media faoliyatning faol subyekti sifatida ishtirok etadi. Ta'lim jarayonida "axborotni toppish-tahlil qilish-baholash-qayta ishlash-media mahsulot yaratish-taqdim etish-refleksiya

qilish" izchilligiga asoslangan faoliyat tashkil etilishi media-kompetentlikning kompleks rivojlanishiga xizmat qiladi[1;2].

Mazkur jarayonda o'qituvchining roli ham o'zgaradi. U tayyor media axborotni taqdim etuvchi emas, balki talabaning media faoliyatini loyihalashtiruvchi, yo'naltiruvchi va natijalarini baholovchi pedagog sifatida faoliyat yuritadi. O'qituvchi tomonidan beriladigan topshiriqlar media vositasidan foydalanishning o'zini emas, undan foydalanish orqali qanday pedagogik natijaga erishilishini ko'zlashi zarur. Masalan, "video tayyorlang" tarzidagi topshiriq nisbatan umumiy bo'lsa, "muayyan pedagogik muammoni yorituvchi, kamida uchta ishonchli manbaga tayangan va auditoriyaning yosh xususiyatlariga mos uch daqiqalik ta'limiy video yarating" kabi topshiriq talabaning bir vaqtning o'zida axborot izlash, tahlil qilish, saralash, kreativ qayta ishlash va kommunikativ ifodalash faoliyatlarini amalga oshirishini ta'minlaydi[1;2;6].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak pedagoglarning media-kompetentligini rivojlantirish jarayonida raqamli media faoliyatdan foydalanish ta'lim mazmunini zamonaviylashtirish bilan bir qatorda, talabaning faol bilish, tahliliy, ijodiy, kommunikativ va refleksiv faoliyatini tashkil etish imkonini beruvchi muhim didaktik vosita sifatida namoyon bo'ladi. Raqamli media faoliyatning pedagogik samaradorligi undan foydalanishning o'zi bilan emas, balki uning aniq ta'limiy maqsad va kompetensiyaviy natijalar bilan uzviy bog'langanligi bilan belgilanadi[2;4].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ishmuhamedov R.J., Abduqodirov A.A., Pardaev A.X. **Ta'limda innovatsion texnologiyalar.** – Toshkent: Iste'dod, 2008.
2. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To'rayev A.B. **Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari.** – Toshkent: Sano-standart, 2015.
3. Sayfurov D.M. **Kasbiy kompetentlikni shakllantirishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish.** – Toshkent, 2018.
4. Федоров А.В. **Медиаобразование и медиаграмотность.** – Таганрог: Кучма, 2004.

5. UNESCO. **Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers.** – Paris: UNESCO, 2011.
6. European Commission. **European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu.** – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.